

Glimt af Collegium Biblicums historie

*Lektor, dr.theol., ph.d. Frederik Poulsen
Københavns Universitet*

Abstract: Collegium Biblicum: Danish Exegetical Society was founded at Aarhus University in 1947. The short article explores the history of the society, including significant changes in the focus of biblical studies, methodology, and research conditions at the universities in Denmark.

Key words: Collegium Biblicum – history of scholarship – biblical studies in Denmark – internationalism.

Collegium Biblicum: Dansk eksegetisk selskab blev stiftet i 1947 og kunne i 2022 fejre sit 75 års jubilæum. Det er et selskab i stadig udvikling. Et indtryk af dets historie får man i det overkommelige kildemateriale, som foreligger på tryk: et par jubilæumsudgivelser, en snes årsskrifter og en håndfuld referater fra generalforsamlingerne de sidste årtier. Disse drypvisse tidsbilleder af selskabets liv antyder dog samtidig nogle iøjnefaldende ændringer i bibelvidenskabens emne, metode og forhold ved universiteterne.

1. Grundlæggelsen i 1947

Et første glimt af selskabets historie finder man i markeringen af Collegium Biblicums første 25 år med dobbeltnummeret af *Dansk Teologisk Tidsskrift* i 1972. Festskriftet blev redigeret af domprovst Paul Verner Hansen. Han noterer i sit korte forord, at det lærde selskab “hidtil [har] ført en tilbagetrukket tilværelse. Hvad det formodentlig fremdeles vil gøre”.¹ Denne forudsigelse skulle vise sig ikke at holde stik, men fremholder den idé, som selskabet blev grundlagt på, nemlig at være et sluttet arbejdsfællesskab for faglig udveksling og opmuntring.

Dobbeltnummeret rummer først en historisk oversigt over selskabets virke ved Erling Hammershaimb og så fem temaforedrag med forskningsstatus. Det er interessant, at disse foredrag følger Bibelens tekstgrupper: Traditionshistorie og litterærkritik i Det Gamle Testaments historiske stof, salme- og profetforskningen, de synoptiske

1. P. Verner Hansen. 1972. “Forord.” *Dansk Teologisk Tidsskrift* 35/1-2: 1.

evangelier, Apostelens Gerninger samt Paulus; det beklages i øvrigt, at det ikke har været muligt at bringe en "statusopgørelse" over forskningen i den johannæiske litteratur (Hansen 1972, 1). Dernæst følger en længere udveksling mellem Bent Noack og Eduard Nielsen affødt af et foredrag i Teologisk Forening om nytestamentlig eksegesi som teologisk disciplin. Til slut bringes et genoptryk af Noacks nekrolog over Johannes Munck, der var død syv år forinden, men som her hædres som grundlæggeren af Collegium Biblicum og dets første formand (1947-1960).

Johannes Munck havde ifølge Hammershaimbs historiske skitse et stykke tid haft idealistiske planer om at oprette et selskab for bibelforskning henvendt til yngre forskere, der derigennem kunne fastholde en forbindelse til universitetet.² Et formelt initiativ blev taget i juni 1946 af en kreds af fire teologer: Johannes Munck, Bent Noack, Paul Seidelin og Erling Hammershaimb, alle tilknyttet det nyoprettede teologiske fakultet i Aarhus. Der var stiftende generalforsamling den 4. august 1947, og det første møde fandt sted på Institut for Ny Testamente den 7.-9. august samme år. Tre af de fire stiftere holdt foredrag over det sakrale kongedømme, Messias i de synoptiske evangelier og Første Enoksbog. Tre foredrag på tre dage – hvad har de lavet? Måske er tiden også blevet brugt på oversættelsen af de gammeltestamentlige pseudepigrapher, som kvartetten ligeledes havde taget initiativ til.

De fire havde dog allerede ved første møde inviteret seks andre: C.B. Hansen kom; Børge Diderichsen ville gerne, men kunne ikke; de øvrige fire gad ikke. Til at begynde med var selskabet et rent Aarhus-foretagende. Det var målrettet forskere under 40, så dem i København på det "østdanske" fakultet – deres lærere i faget – var alle for gamle. (Alderskravet bortfaldt dog i takt med, at stifterne selv blev ældre.) I 1948 overværede tre gæster mødet, og langsomt udvidedes forsamlingen af foredragsholdere og tilhørere.

De første ti år foregik møderne i Aarhus, derefter på skift mellem København og Aarhus. Møderne lå i begyndelsen i august, blev siden flyttet til oktoberferien og har siden 1966 været afholdt i januar (jubileumsfejringen i 2022 blev dog udskudt til maj på grund af corona); af "trafikmæssige grunde" blev varigheden skåret ned til halvanden-dagsmøder.

2. Erling Hammershaimb. 1972. "Af Collegium Biblicums historie." *Dansk Teologisk Tidsskrift* 35/1-2: 2-11.

2. De første halvtreds år (1947-1997)

Erling Hammershaimbs rids af de første 25 år munder ud i en interessant oversigt over de godt 110 foredrag, som blev holdt fra 1947 til 1972. Titlerne giver et glimrende indtryk af, hvad eksegeterne var optaget af i årtierne efter Anden Verdenskrig. Det er emner som kult, filologi, litterærkritik, arkæologi og tekstfund samt detaileksegetiske spørgsmål knyttet til enkeltvers. Over en bred kam gælder det verden *bag* teksterne, deres historiske baggrund, tilblivelse og oprindelige betydning. Eneste kvinde er Martha Byskov Hansen, der i 1966 holdt foredrag om Adam og Kristus i Rom 5,12-21. Af nulevende bibelforskere kan nævnes John Strange med 1970-foredraget "Findes der et arkitektonisk forbillede for Salomos tempel i Jerusalem?" og Knud Jeppesen i 1971 om profeterne og kultens ydre former.

Foredragstitlerne bekræfter billedet af et "lukket" arbejdsfællesskab, hvor man kunne fremlægge materiale fra pågående undersøgelser til fælles diskussion. I 1972 havde selskabet godt 30 medlemmer, bestående af universitetslærere, præster og forskningsbibliotekarer, og Niels Hyldahl beretter en del år senere om den "skrappe optagelses-procedure":

Først blev man inviteret med som gæst og skulle holde foredrag for de lærde; dernæst måtte man vente uden for døren, mens generalforsamlingen traf afgørelsen om éns værdighed til at optages som medlem af Collegium Biblicum, og endelig kom Munck ud og meddelte resultatet, som forsamlingen var nået til. Der blev ikke spurgt, om man ønskede at være medlem – det var en selvfølge, at dette ønske forelå.³

Udviklingen mellem 1972 og 1997 er svær at beskrive på grund af manglen på offentligt tilgængelige kilder. Ved 50-års jubilæet blev der udgivet endnu et festskrift med temaforedrag, dog uden en oversigt over foredragene de forgangne årtier. Hyldahl skriver i sit forord, at selskabet har undergået en udvikling med en "åbenhed svarende til tidens krav" (Hyldahl 1997, 3). I 1997 talte medlemsskaren på godt 100 næsten alle med tilknytning til bibelfagene, herunder adskillige præster.

Ved 50-års jubilæet blev selskabet fejret med et tema om den poetiske litteratur. Hovedforedragene med respons omhandlede de poetiske teksters funktion i Det Gamle og Det Nye Testamente samt hymnerne i Johannes' Åbenbaring. Der var også foredrag om brugen af poesi i Qumranteksterne, betydningen for identitetsdannelsen,

3. Niels Hyldahl. 1997. "Forord." *Collegium Biblicums Årsskrift 1997*: 3-4.

Messias-salmer og Filipperevangeliet. Det drejer sig altså i høj grad om verden *i* teksterne, deres virkemidler som litteratur og deres iboende narrative og retoriske strukturer.

3. De seneste 25 år (1997-2022)

Festskriftet i 1997 førte til etableringen af en udgivelsesserie, *Collegium Biblicums Årsskrift*, med Ole Davidsen som første redaktør. Årsskriftet gør det muligt – i hvert fald frem til 2015 – at følge temaer og foredrag ved møderne.⁴ Reglen er et fast tema, flere gange om eksegese og forhold til teologi og kirke. Den følgende opstilling giver i sig selv et billede af, hvor den faglige interesse har bevæget sig hen de seneste 25 år:

Historiefortælling, Døden, Eksegese og formidling, Rummet, Nærorientalsk arkæologi, Videnskabelig eksegese, Den apokryfe litteratur, Kanon og kanonicitet, Reception, Køn og seksualitet, Templet, Eksegese og opgave, Kognition og eksegese, *Rewritten Bible*, Aksetid, Kroppen, Nye perspektiver på Paulus, Receptionshistorie, Migration og gæstfrihed, De dødes nærvær, Skam, Følelser og sanser – og så corona: i 2021 med et stærkt forkortet årsmøde omlagt til zoom og i 2022 med en udskudt jubilæumsfejring.

En del af temaerne berører verden *foran* teksterne, deres reception og brug i antikken og frem til i dag. En stående interesse er eksegese og plads på det moderne universitet, og hvad den kan bidrage med. Der til er der en række almene emner fra humanistisk og socialvidenskabelig forskning. Endelig er studiet af Koranen begyndt at spille en mere tydelig rolle end før.

Indtryk af selskabets liv kan man også få ved at læse referaterne fra de årlige generalforsamlinger. Tilbagevendende diskussionspunkter er tema vs. ikke-tema ved årsmøderne, årsskriftets status og kasserens besvær med at indhente kontingenter; i 2007 måtte Bodil Ejrnæs udsende hele 31 rykkere. (For en nuværende kasserer er det en trøst at læse referatet fra 2009: “Mogens Müller understregede, hvor stor en byrde man pålagde kassereren, når man undlod at indbetale kontingent”).

Udviklingen i størrelsen på kontingentet er ikke uinteressant. Indtil 1999 var det på 100 kr. Udgifter til det trykte årsskrift medførte dog, at man fra 2000 hævede det til 250 kr. for ordinære medlemmer, 100

4. <https://tidsskrift.dk/cb/>

kr. for emeriti og pensionister. I 2011 fandt kontingentet sin nuværende form: 300 kr. for ordinære medlemmer, 150 kr. for emeriti og ph.d.-studerende. Det må dog bemærkes, at udgiften til årsskriftet, der begrundede kontingentstigningen, siden er bortfaldet ved omlægningen til digitalt format.

Drøftelser om årsskriftets status har været tilbagevendende og siger i sig selv noget om udviklingen i publicering. Det blev skabt som en intern udgivelse, der skulle bringe foredragene fra årsmøderne. Flere medlemmer har gennem tiden ytret ønske om, at det fik en mere formel status, evt. i samarbejde med et forlag og med anmeldelse i dagspressen. Debutnummeret var støttet af de teologiske fakulteter, men allerede fra 1998 påhvilede det selskabets egen drift, herunder udsendelse til medlemmerne. I 2013 ophørte det med at udkomme i fysisk form, og i samme periode omtales det som en "præ-publication", der i en udvidet og omarbejdet form tænkes at blive udgivet i et fagfællebedømt tidsskrift. Siden 2015 er der dog sket et markant fald i antallet af artikler trods mødearrangørernes ihærdige forsøg på at få foredragsholderne til at indsende deres manuskripter.

Allerede i slutningen af 1990'erne foreslog John Strange som selskabets formand, at der skulle indføres en prisopgave. Forslaget faldt dog på en manglende sponsor af prisen. I 2008 blev der endelig indstiftet en pris for det bedste eksegetiske speciale, som blev uddelt første gang i 2009 til Kasper Dalgaard. Diskussionen om den såkaldte 4+4-ordning i Aarhus og forholdet til universiteternes prisopgaver førte i 2012 til den nuværende form med talentpriser for både bachelorprojekter og specialer. Fra 2017 findes der beskrivelser af prismodtagerne på selskabets hjemmeside, der blev etableret i 2014 og med vekslende engagement er blevet opdateret gennem årene.⁵

I 2019 fik selskabet sit nuværende logo efter udskrivelsen af en konkurrence året forinden. Blandt hele 42 forslag faldt valget på logoet designet af mediegrafiker Johannes Bernbom Andersen. Blandt selskabets andre aktiviteter skal også nævnes den ekskursion til Israel-Palæstina, som Knud Jeppesen gennemførte med 12 deltagere i marts 2012.

4. Hvor bevæger selskabet sig hen?

Med en medlemsskare på godt 70 er Collegium Biblicum stadig et vigtigt mødested for bibelforskere i Danmark. I 2015 kunne daværen-

5. https://teol.ku.dk/afd/afdeling-for-bibelsk-eksegese/collegium_biblicum/

de formand Kasper Bro Larsen orientere generalforsamlingen om styrelsens overvejelser om i højere grad at gøre selskabet til et forum for indbyrdes udveksling mellem undervisere og censorer i bibelfagene. Møderne rummer foruden hovedforedragene bestemt af årets tema også oplæg om pågående forskningsprojekter, præsentationer ved talentprismodtagere og faglige meddelelser. Som ved andre akademiske træf skaber kaffepauserne et frugtbart rum for udveksling, og middagen mandag aften styrker fællesskabsånden og det gode humør.

I de seneste år har opmærksomheden på selskabets arbejdsprog meldt sig: dansk og/eller engelsk. Det gælder ikke bare ved gæsteforedragsholdere fra udlandet, men også i forbindelse med den stigende internationalisering af bibelfagene i Danmark. Med besættelsen af universitetsstillinger med eksegeter fra udlandet – Tyskland, Finland, Holland, England, Schweiz og USA – og med etableringen af store, internationale forskningsprojekter med udenlandske kolleger i tidsbegrænsede ph.d.- og postdoc-ansættelser ændrer selskabets medlemskare sig. I 1997 kunne Hyldahl skrive, at Collegium Biblicum havde “omkring 100 medlemmer, heraf endog flere udenlandske” (Hyldahl 1997, 3). Nu har selskabet adskillige aktive medlemmer, der ikke har dansk som modersmål.

Orienteringen mod den internationale verden har dog aldrig ligget selskabet fjernt. Ganske vist var det de første årtier et rent dansk foretagende, med svenske Olof Linton som eneste undtagelse. Men som oversigten over møderne fra 1947-1972 viser, blev en stor del af foredragene udgivet i engelsk eller tysk oversættelse som artikel i internationale tidsskrifter eller som del af en monografi.

Collegium Biblicum kan i fremtiden være med til at fastholde og udvikle dansk som et eksegetisk fagsprog, også med henblik på bibelvidenskabens opgave i det danske samfund. Samtidig må det være ambitionen, at selskabet støtter kolleger fra udlandet med at finde sig til rette i nye omgivelser og med at få kendskab de omstændigheder, der har formet bibeleksegenen i Danmark.

Litteratur

Hammershaimb, Erling. 1972. “Af Collegium Biblicums historie.” *Dansk Teologisk Tidsskrift* 35/1-2: 2-11.

Hansen, P. Verner. 1972. “Forord.” *Dansk Teologisk Tidsskrift* 35/1-2: 1.

Hyldahl, Niels. 1997. “Forord.” *Collegium Biblicums Årsskrift 1997*: 3-4.